

50 osanottajaa, minkä lisäksi kaikki tilaisuudet olivat avoimia yleisölle. Parhaimmillaan oli kuulijoita satakunta. Esitelmää oli 11, ja kutakin esitelmää seuranneen keskustelun avaukseksi oli pyydetty valmisteltu kommenttipuheenvuoro.

Professori Paavo Siron esitelmän aiheena oli Suomen kielitieteen yleinen kehitys 1900-luvulla. Hän käsitteli erityisesti synkronisen ja diakronisen tutkimustavan välillä tapahtunutta painopisteen vaihtelua. Hän korosti myös, kuinka tärkeätä on tietoisesti valita tieteellinen maailmankuvansa. Yksityisiä kielioppiteorioita on arvioitava osana laajempaa teoreettista yleisnäkemystä, joka ei rajoitu pelkästään kielitieteeseen.

Apulaisprofessori Heikki Hakkarainen korosti kommentissaan, että luonnollista kieltä tutkittaessa diakronisen aspektin unohtaminen on varsin kohtalokasta. Ajan merkitystä ei tietenkään pidä yliarvioida, mutta ulotteena se on yhtä merkityksellinen kuin suhteet synkronisella tasollakin.

Apulaisprofessori Fred Kartsson kertoi kielitieteen uusimmista suuntauksista. Hän totesi erityisesti semantiikan ja pragmatiikan nousseen etualalle 1970-luvun jälkipuoliskolla. Edelleen vilkkaana jatkuva syntaksin tutkimus on useissa tapauksissa kääntynyt abstraktien syvärakenteiden tutkimisesta lähenemään pintaa. Esim. lausekerakennesääntöjen määrittäminen on jälleen havaittu tärkeäksi. Myös sanaluokkia on uudella tavalla alettu käyttää syntaksin kuvauksessa.

Dosentti Esa Itkonen kommentoi esitelmää ja korosti mm. sitä, että semantiikan tutkimuksessa merkitys tulisi käsitellä sosiaalisesti ilmiöksi, koska kielen käyttö on sosiaalisin kriteerein kontrolloitua toimintaa. Autonomista kielitiedettä edustaa tällöin se normatiivinen komponentti, jonka nojalla kielenkäyttäjät ja -tutkijat hylkäävät epäkieliopilliset lauseet, editoivat tekstejä ja kokoavat tutkimusaineistoa.

Suomen kielitiede 1980-luvun kynnyksellä

Suomen kielitieteellinen yhdistys ry. ja valtion humanistinen toimikunta järjestivät 30.11.—1.2. 1979 Turussa symposiumin, jonka aiheena oli Suomessa harjoitetun kielitieteellisen tutkimuksen lähimenneisyys, nykytila ja tulevaisuudennäkymät. Symposiumiin oli kutsuttu

* *Professori Alpo Räisänen* otti esitelmässään puheeksi muutamia Suomessa 1900-luvulla harjoitetun fennistiikan tärkeimpiä juonteita. Hän katsoi erityisesti sanakirjatöiden olevan kansainvälisestikin arvioiden sangen korkealla tasolla. Kaikkiaan suomen ja sen sukukielten alalta kerätyt aineskokoelmat ovat poikkeuksellisen arvokkaat, eikä niitä tähän mennessä vielä ole läheskään tyhjentävästi päästy hyödyntämään. Työtä siis riittää fennistiikan ja fennougristiikan saralla, ja työn tuloksetkin monipuolistuvat jatkuvasti, kun kielitieteen uudet menetit saavat sijaa fennistiikan kentässä. Räisänen totesi, etteivät ylienen kielitiede ja fennistiikka suinkaan ole keskenään kilpailevia tieteenaloja vaan että yleiset kieliteoriat voivat auttaa myös fennististä tutkimusta syvenemään ja laajenemaan.

Professori Pauli Saukkonen huomautti kommentissaan siitä, ettei fennistiikkamme ole kovinkaan tunnettua ulkomailla edes niillä aloilla, jotka itse katsomme vahvimiksi. Koska viime aikoina kiinnostus myös muita kuin indoeurooppalaiseen kielikuntaan kuuluvia kieliä kohtaan on yleisen kielitieteen ansiosta suuresti lisääntynyt, on pidettävä todennäköisenä, että suomalaisen lingvistiikan tuntemattomaksi jääminen johtuu suomalaisista itsestään: me emme markkinoi aktiivisesti tutkimustuloksiamme ulkomaille.

Apulaisprofessori Pekka Sammallahti kertoi diakronisen kielentutkimuksen kehityksestä ja keskittyi erityisesti fennougristiikkaan. Hän totesi metodiikan kehittyessä ja kriittisyyden lisääntyessä joudutun mm. vanhan omaperäisen sanaston tutkimuksessa paradoksilta näyttävään tilanteeseen: mitä enemmän tutkitaan, sitä vähemmän uralilaista sanastoa löydetään. Aikaisemmin varmoiksi katsottuja rinnastuksia on hylätty sata-määrin. Hän korosti myös, ettei diakronisen ja synkronisen tutkimustavan tiukka erottaminen toisistaan ole mahdollista eikä mielekäästäkään. Jo kielihistorian

merkitystä korostaneet nuogrammaatikot, jotka ovat varsin tärkeällä sijalla fennougristiikan kehityshistoriassa, pitivät välttämättömänä analogian käsitettä, mikä sinänsä edustaa synkronista näkökulmaa.

Fil. lis. Martti Nyman kiinnitti kommentissaan huomiota siihen, että historiallista perustutkimusta on systemaattisesti alettu harrastaa vasta viime aikoina. Kielijärjestelmien kehitystä tutkittaessa kantakielet ovat työvälineinä tärkeässä asemassa, ja rekonstruktioita laadittaessa on ehdottomasti oltava selvillä niistä perusteista, joiden pohjalle systeemi rakennetaan. Metodiikka vaikuttaa olennaisesti tuloksiin yksityiskohtia myöten, eikä historiallis-vertaileva menetelmä tai sisäinen rekonstruktio ilman muuta tuota historiallisesti validia tietoa.

Dosentti Teivas Oksala valaisi klassisen filologian nykytilaa Suomessa. Hän tähdensi, että tutkijan on päästävä samalle aallonpituudelle tutkimuskohteensa kanssa, ja klassisissa kielissä tämä voi tapahtua ainoastaan siten, että tutkija perehtyy mahdollisimman monipuolisesti antiikin kulttuuriin, ei pelkästään kieliin. Tällöin on tietysti vaarana liiallinen uppoutuminen sinänsä kiinnostaviin mutta kokonaisuuden kannalta vähämerkityksisiin yksityiskohtiin: tutkija tietää »kaiken ei-mistään». Oksala korosti myös sitä, että pohja koko humanistiselle sivistyksellemme on luotu antiikin aikana ja että omaa kulttuuriamme ymmärtääksemme meidän on myös tunnettava sen juuret.

Apulaisprofessori Toivo Viljamaan mukaan suomalaiset klassisen filologian tutkijat suhtautuvat yleensä konservatiivisesti kielitieteelliseen tutkimukseen ja asettavat pääpainon historian tutkimukseen. Klassisten kielten tutkijaa voidaan pitää »sekundalingvistinä» sikäli, että hän joutuu tutkimaan pelkästään kirjoitettua, rajallista materiaalia. Tällöin voi sattua, että muutamin sattumanvaraisesti säilynein esimerkein dokumentoitu teoria

syрjäyttää hyväksyttävämältä tuntuван selityksen, jonka suoranaiseksi tueksi ei aineistosta löydy yhtään konkreettista esimerkkiä.

Professori Matti Rissanen selvitteli filologisen tutkimuksen nykytilaa ns. uusien kielten, erityisesti englantilaisen filologian kannalta. Filologisen tutkimuksen määrittelyä hän piti hankalana, koska filologiassa yhtyvät varsin monien kieltä, kirjallisuutta ja kulttuuria tutkivien tieteenalojen metodit ja tulokset toisiaan rikastavaksi synteetiksi. Tällä laajalla kentällä on ymmärrettävästi monia erikoistumisen mahdollisuuksia. Selvimmin filologian ulkopuolelle jää yleisen kieliteorian hahmottamiseen pyrkivä tutkimus, joka tietysti hyödyntää yksityisiä kieliä mutta jolla ei ole suoranaisia sovelluksia. Filologian kannalta erityisen tärkeänä ja samalla äärimmäisen vaativana tehtävänä hän näki tekstien editoinen ja siihen liittyvien periaatteellisten ongelmien selvittämisen.

Fil. tri Timo Riiko täydensi esitelmää romaanisen filologian kannalta. Hän totesi, että suomalaisessa romanistiikassa on useita kansainvälisesti tunnettuja huipputason tutkijoita. Filologisen tutkimuksen ensisijaisena tehtävänä hän piti tekstikritiikkiä. Vaikka teoreettispuhjaiset metodit ovat viime aikoina saaneet yhä enemmän sijaa myös filologioiden piirissä ja ovat osoittautuneet hyödyllisiksi mm. lisäämällä tutkimuksen eksaktiutta, olisi materiaaliin perustuva tutkimus silti säilytettävä etusijalla eikä sitä saisi korvata yleisillä teorioilla.

Professori Heikki Paunonen kertoi Suomessa harjoitettavasta sosiolingvistiksestä tutkimuksesta, joka pääpiirtein näyttää sopivan samoihin kehyksiin kuin länsimaissa yleensä harjoitettu sosiolingvistiikka. Suomalaisen sosiolingvistin tutkimuskohteena on kielen sekä alueellinen että sosiaalinen vaihtelu. Kiintoisia ongelmia syntyy mm. siksi, että muuttoliike maalta kaupunkiin tuottaa tilanteita, joissa alkuperäisen alueellisen murteen on pakko muuttaa muotoaan. Lähes

jokainen suomalainen joutuu nykyään hallitsemaan useita erilaisia kielen variantteja: eri tilanteissa käytetään kieltä eri tavoin ja ns. yleiskieli on joukkoviestimien ansiosta jokaisen ulottuvilla.

Professori Kari Sajavaara käsitteli esitelmässään kontrastiivista kielentutkimusta. Hän totesi, että käytännön tutkimustyö on monissa suhteissa pakottanut tutkimuksen suorittajat muuttamaan käsitystään kontrastiivisen tutkimuksen luonteesta ja arvioimaan uudelleen perusasetelmiaan. Lingvistien hahmottelemien teoreettisten rakennemallien asemesta on etusijalle noussut kysymys siitä, kuinka tavallinen kielenkäyttäjä konkreettisesti oppimis- ja puhetilanteessa tulkitsee kielelliset prosessit.

Lehtori Ilkka Raimo huomautti kommentissaan, että myös teoreettispuhjaainen kontrastiivinen tutkimus on tuottanut arvokkaita tuloksia ja säilyttää varmasti asemansa edelleenkin. Monilla erikoisaloilla, mm. fonologiassa, on välttämättöntä mallittaa ja kontrastoida kokonaisia järjestelmiä, vaikka konkreettisesti oppimistilanteissa onkin usein löydettävissä käyttökelpoisia oikoteitä.

Fil. tri Matti Leiwon esitelmän aiheena oli Suomessa harjoitettava psykolingvistiikan tutkimus. Leiwon mukaan keskeisenä ongelmana on kysymys siitä, kuinka psykolingvistisen tutkimuksen eri lohkojen väliset painosuhteet tulisi määrittää. Psykolingvistiikka ei ole metodisesti yhtenäinen tieteenala, vaan se käyttää hyväkseen toisistaan hyvinkin paljon poikkeavien tieteiden metodeja ja tuloksia, jotka omalta kannaltaan valaisevat ihmisen käyttäytymistä, älykkyyttä, ajattelua, muistia ja näihin liittyviä neurologisia mekanismeja.

Professori Isto Ruoppila tarkasteli kommentissaan aihetta psykologin näkökulmasta. Hän totesi psykolingvistisen tutkimuksen olevan paitsi kiintoisaa sinänsä myös varsin hyödyntämiskelpoista. Sovelluksista hän otti puheeksi mm. vieraiden kielten opettamiseen liittyvät kysymykset: päätökset opetuksen aloittamisajasta ja

intensiivisyydestä tulisi perustaa tietoon siitä, millaisia kielellisiä rakenteita lapset kussakin kehitysvaiheessa pystyvät omaksumaan ja hallitsemaan.

Dosentti Esa Saarisen esitelmä käsitteli loogista kielentutkimusta erityisesti peliteoreettisen semantiikan näkökulmasta. Hän vertaili malliteoreettista ja peliteoreettista semantiikkaa toisiinsa ja totesi näistä jälkimmäisen olevan käyttökelpoisempi sikäli, että sen avulla on mahdollista ottaa huomioon eräitä luonnollisen kielen keskeisiä ominaisuuksia, esim. kontekstisymboleja tulkittaessa. Esimerkkien avulla hän havainnollisti myös, kuinka peliteoreettisen kuvauksen avulla voidaan osoittaa lauseidenvälisiä viittaus-suhteita.

Fil. tri Bnngt-Olof Qvarnström kertoi kommentissaan yleisemmin, millaista looginen kielentutkimus on luonteeltaan ja millaisia koulukuntia Suomessa nykyään on. Hän pohti myös loogisen kielentutkimuksen ja muun lingvistiikan välisiä suhteita sekä niitä tapoja, joilla yleislingvisti voi käyttää loogista kielentutkimusta hyväkseen.

Fil. lis. Jaakko Sivula esitelmöi leksikografisen tutkimuksen ajankohtaisista näkymistä. Hän selosti käynnissä olevia sanakirjahankkeita ja totesi, että vaikka tietokoneet tulevaisuudessa ehkä joillakin erikoisaloilla tekevät sanakirjojen painamisen tarpeettomaksi, leksikografinen tutkimus säilyttää edelleen tärkeän asemansa: sana-artikkelien laadinnassa ei kone koskaan voi syrjäyttää ihmistä. Automaattinen tietojenkäsittely on toki tuonut sanakirjatyöhönkin uusia mahdollisuuksia; mm. erilaisten sekundaarisanakirjojen (käänteissanakirjojen, aiheen mukaan ryhmiteltyjen sanastojen jne.) tuottaminen käy nopeasti ja joustavasti.

Apulaisprofessori Jorma Vuoriniemi kommentoi esitelmää kokeneen leksikografian näkökulmasta. Hän kertoi niistä ongelmista, joihin jokainen sanakirjan tekijä välttämättä törmää artikkeleja laatiessaan ja rajatessaan. Samoin hän osoitti, kuinka sanakirjan toimitusperiaat-

teet vaikuttavat yksityisten artikkelien rakenteeseen ja informatiivisuuteen.

Symposiumissa pidetyt esitelmät sekä kommentit julkaistaan Suomen kielitieteellisen yhdistyksen julkaisuja -sarjan neljäntenä niteenä. Teos ilmestyy vuoden 1980 alkupuoliskolla. Tiedustelut ja tilaukset voi osoittaa allekirjoittaneelle sihteerille os. Suomen kielitieteellinen yhdistys ry., Henrikinkatu 2, 20500 Turku 50.

Kaisa Häkkinen